בסייעתא דשמיא

אז ישיר

פרשת בראשית

תשפ"ז

גליון 1

שיחותיו של הגה"צ **רבי אשר זעליג הכהן רובינשטיין זצ"ל** ראש ישיבת תורת שמחה

בניית העולם מול קלקולו והחרבתו

האזהרה לאדם הראשון: תן דעתך שלא תקלקל

בפרשיות הללו של בריאת העולם, מלמדת אותנו התורה הקדושה מהו היסוד הנחוץ לחיינו, לדעת כיצד נעשה את רצון ה' בתיקון האדם ושלימות הבריאה, ומה יביא חלילה להפך, להחרבת העולם.

מפורסמים המה דברי המדרש, והביאם המסילת ישרים (פרק א), שכשברא הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון, נטלו והחזירו על כל אילני גן עדן ואמר לו: ראה מעשיי כמה נאים ומשובחים הן, וכל מה שבראתי **בשבילך בראתי, תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי**. הבריאה כולה נאה ומשובחת היא ונבראה עבור האדם, אלא שהקדוש ברוך הוא התנה תנאי והזהיר את אדם הראשון שלא יקלקל ויחריב את עולמו.

למעשה, לאחר שנים לא רבות מאז הבריאה, אכן בני האדם קלקלו וגרמו להחריב את העולם, כמבואר בסוף הפרשה: "וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. וַיִּנָּחֶם ה' כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ". (ו ה-ו). מעשי האדם ומחשבות לבו רעים היו, עד כדי כך שאמר הקדוש ברוך הוא למחות את היקום, "וַיֹּאמֶר ה' אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמָיִם, כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם" (שם ז). וכן בתחילת הפרשה הבאה, פרשת נח, "וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס", "כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ" (ו, יא-יב).

ההשחתה אז היתה נוראה, בני אדם קלקלו והחריבו את העולם של הקדוש ברוך הוא. החורבן היה חורבן מוחלט, וכנגד זה אמר הקדוש ברוך הוא לנח: "קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם, וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ". ואכן, לא נשאר בעולם דבר מלבד נח ומשפחתו, ובעלי החיים אשר בתיבה.

אולם עוד לפני דור הפלגה ואנשי דור המבול, נראה בפרשתנו כמה עניני חורבן וקלקול, שכנגדם הזהיר הקדוש ברוך הוא את אדם הראשון "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי".

הקפדת הבורא על מניעת קנאה במעשה בראשית

בבריאת העולם נאמר: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד" (בראשית א, לא). אין אתנו יודע מה מכל ענין מעשה בראשית, אך חז"ל גילו לנו מעט ממה שהיה ביצירה בראשונה. ומה הביא לשלמות עליה אמר ה' – "והנה טוב מאוד".

"ויאמר אלוקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (בראשית א, כו). והביא רש"י מדברי חז"ל שמכאן אנו למדים ענוותנותו של הקדוש ברוך הוא. לפי שהאדם נברא בדמות המלאכים והם עתידים להתקנא בו, לפיכך נמלך בהם הקדוש ברוך הוא. נטל רשות מפמליא שלו, אמר להם, יש בעליונים כדמותי, אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קנאה במעשה בראשית.

מקובלנו מרבותינו שכל מילה בתורה, ובפרט בפרשת בראשית, גם ברובד הפשט, טומנת בחובה רמז וסוד. איני מכיר בשיחת מלאכים, אך מכל מקום נראה מה שניתן ללמוד מהדברים כפשוטם.

כתוב כאן שהקדוש ברוך הוא בענוותנותו כביכול מדבר עם מלאכי השרת ומבקש את הסכמתם. עלינו להתבונן מדוע בכלל הוצרך הקדוש ברוך הוא לדבר אתם. ולמדנו ברש"י שהסיבה לכך היא שלא יקנאו. הקדוש ברוך הוא כביכול חושש מזה שהמלאכים יקנאו באדם העתיד להיברא, ולכן הוא נמלך בהם מראש.

והטענה שהציג בפניהם כדי להפיס את דעתם היא שיש צורך בבריאת האדם כדי שלא תהיה קנאה: כשם שיש בעליונים דמות הדומה לבורא, כך חייב להיות גם בתחתונים, כדי שלא תיווצר קנאה במעשה בראשית. כל טענתו של הקדוש ברוך הוא כלפי המלאכים שיתנו רשות לבריאה, מבוססת על הרצון למנוע קנאה בין העליונים לתחתונים, 'שלא תהיה קנאה במעשה בראשית'.

רואים אנו עד כמה הקפיד הבורא על עניין זה. אף שכל תכלית בריאת העולם היא עבור האדם, בכל זאת ראה הקדוש ברוך הוא צורך לשכנע את המלאכים ולהפיס את דעתם. הוא אינו רוצה שתהיה קנאה בעולמו, והשכנוע נעשה דרך ההסבר שזהו צורך הכרחי לשלמות מעשה בראשית.

וכן אנו מוצאים זאת בבריאת האדם – "וַיִּיצֶר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים" (בראשית ב, ז). [א]רש"י מבאר על פי המדרש, לפי שבכל ימי הבריאה הראשונים נבראו הבריות **מהעליונים ומהתחתונים** בשווה, ביום השישי היה הכרח לברוא יצור המורכב גם מן העליונים וגם מן התחתונים, שאם לא כן תהיה קנאה במעשה בראשית. לכן יצירת האדם נעשתה באופן כזה: גופו מן האדמה, שהיא מן התחתונים, ונשמתו היא נשמת חיים שנפח בו הבורא, שהיא מן העליונים. הרכב זה נועד למנוע קנאה במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד, מצב שבו צד אחד יקופח ותיווצר קנאה.

א. וז"ל רש"י: ויפח באפיו – עשאו מן התחתונים ומן העליונים גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים. לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים. הוזקק בששי לבראות בו מעליונים ומתחתונים ואם לאו יש קנאה במעשה בראשית שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד (ב"ר פי"ד וע"ש יח).

כמובן זה הכל סתרי תורה, ומה שנוגע לענייננו הוא שהקדוש ברוך הוא הקפיד בשלושה דברים כדי למנוע קנאה במעשה בראשית: **ראשית**, עצם ההמלכות במלאכים וקבלת רשותם. **שנית**, הטענה המהותית שהדבר נצרך כדי למנוע קנאה. **ושלישית**, צורת היצירה עצמה, המשלבת אדמה מן התחתונים ונשמה מן העליונים. מכאן אנו רואים עד כמה גדולה ההקפדה מצד הבורא שלא תהיה קנאה במעשה בראשית.

על שלימות זו בבריאה אמר ה' "והנה טוב מאוד". כיוון שלא הייתה קנאה במעשה בראשית. הנה, מצד מעשה השם הייתה השתדלות גדולה, כביכול, שלא תהיה קנאה במעשה בראשית, וזהו "טוב מאוד", כשאין קנאה זה נקרא "טוב מאוד". ועל בריאה נאה ומושלמת זו הקדוש ברוך הוא לימד אותנו את מה שאמר לאדם הראשון: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי". וממילא הוא ציווי גם עבורנו.

כעת עלינו לראות מהו אותו כח השחתה שמקלקל את עולמו של הקדוש ברוך הוא. כמובן, לאחר שקיבלנו תורה בסיני, כל עבירה משחיתה, וכל דבר שיהודי עושה פועל את פעולתו לטוב או למוטב, אך ישנם דברים שמצד טבע הבריאה ממש משחיתים את העולם, ואף גרמו לשינוי מהיצירה הראשונה, וניתן לראות זאת הרבה בפרשתנו, וכדלהלן.

הקנאה כגורם לחורבן: הירח והנחש

אותה קנאה, שה' פעל ועשה למנעה ממעשה בראשית, מצאנו שכן נכנסה לבריאה, מצד הנבראים עצמם. וברגע שנכנסה קנאה מצד הנבראים, כבר היה חורבן, הרס ואבדון.

הדבר התחיל בבריאת המאורות, שנאמר עליהם: "שני המאורות **הגדולים**" (א, טז), ולאחר מכן "המאור **הגדול** והמאור **הקטן**". אומר רש"י שתחילה שוים נבראו השמש והירח, אלא שהמאור הקטן, הירח, נתקנא ואמר: "אין שני מלכים משתמשים בכתר אחד". אמר לו הקדוש ברוך הוא לירח: "לכי ומעטי את עצמך".

הירח דיבר מתוך קנאה נגד השמש, אין לנו הבנה בענין, אך מה שנוגע לענייננו מבינים אנו די טוב שעל ידי קנאה הפסיד הירח את כל מה שהיה לו. הוא היה מאור גדול ונהיה מאור קטן. נתבונן מעט במה שהפסיד, הרי בתחילה 'שווים נבראו'. אנו מכירים את השמש, והיום באמצעות טלסקופים וכלי מדידה אנו יודעים שהשמש הוא ענק, ואילו הירח הוא כפירור קטן בשמיים. במידותיו ובכמותו לא ניתן היום כלל להשוות בין השמש לירח.

מלבד זאת, לשמש יש אור עצמי וכח האור שלו עצום, ואילו לירח אין אור כלל. הוא כדור אבן שאין לו שום מאור עצמי, ורק כאשר זורח אור השמש על הירח יש לנו מעט אור ממנו. הכל היה יכול להיות אחרת כי שווים נבראו, "שני המאורות הגדולים". אך כיוון שהייתה לירח קנאה, הוא נהרס ונתקטן. הוא הפסיד את כל כח האור שהיה לו, נמצא שהפסיד הן בכמות והן באיכות, וכל זאת על ידי הקנאה.

הקנאה הורסת גם אצל בני אדם. אדם רוצה לקחת לעצמו, הוא דואג לעצמו ורוצה להיות גדול יותר, ובסוף הוא מתקטן ומפסיד את כל מה שהקדוש ברוך הוא ברא ונתן לו.

ענין זה מצאנו שוב לאחר מכן במעשה של הנחש. הקדוש ברוך הוא ברא את הנחש מלך החיות. הוא הלך על שתיים, היה לו כח דיבור ושכל, והוא היה שמש גדול לאדם הראשון (סנהדרין נט:). הוא היה קרוב מאוד להיות החיה הדומה ביותר לבן אדם, אך הוא ניסה להרוויח יותר והפסיד הכל. הקדוש ברוך הוא נתן לנחש אשה [נחשה], שכן "זכר ונקבה ברא אותם". הסתכל הנחש על חוה ואמר: לאדם יש אשה טובה יותר משלי. הוא נתקנא באדם ורצה לקחת את אשתו.

הנחש עשה חשבון עם עץ הדעת כדי לגרום לכך שאדם ימות וחוה תישאר בחיים, ואז הוא ייקח אותה. מה הביא הנחש על עצמו על ידי הקנאה שלו? אמנם הוא הצליח במעשיו, חוה אכלה ונתנה לאדם, אך האם הוא הרוויח את מה שרצה להרוויח? ירידתו של הנחש דומה לירידתו של הירח. ממלך החיות הוא הפך להיות שנוא, כמו כל השרצים על האדמה. נגזר עליו "על גחונך תלך", והוא נהיה ירוד, שנוא ומשוקץ.

הנחש הפסיד את כל מה שהיה לו, הוא הפסיד את הכל. קנאה היא שגרמה לכך; הנחש נתקנא והפסיד את הכל. אנו רואים מכאן מה כחה של קנאה, שהיא הורסת את כל ה"טוב מאוד" שהקדוש ברוך הוא יוצר. הקנאה היא כח הרסני.

קנאת חווה והבאת המיתה לעולם

לאחר מכן אנו מוצאים זאת אצל חווה עצמה. נאמר בפסוק: "ותתן גם לאישה עמה ויאכל" (ג ו). חז"ל מדברים על מעלתה של אשה זו. אנו מכירים נשים צדקניות, ובכל דור ודור ישנן נשים צדקניות, וכמובן האמהות הקדושות, אך האשה הטובה ביותר שהייתה אי פעם הייתה חווה, 'אם כל חי'. היא הייתה יצירת כפיו של הקדוש ברוך הוא, אין אשה ולא הייתה אשה מושלמת יותר, טובה יותר או צדקנית יותר מחווה.

ועם כל זאת, מצאנו מה שעשתה - "ותתן גם לאישה עמה ויאכל", ופירש רש"י שחווה הבינה לאחר שאכלה מעץ הדעת את משמעות האזהרה "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". היא אכלה והבינה שהיא עומדת למות. מאידך, היא ידעה שנאמר "לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו", והבינה שהאדם מוכרח שתהיה לו אשה כדי לקיים את העולם. היא חשבה לעצמה: אני אמות והוא יחיה וישא אשה אחרת? הרי אם היא תמות, הקדוש ברוך הוא יצטרך לברוא לאדם אשה אחרת תחתיה. חווה נתקנאה באותה אשה שנייה שעתידה להיברא לאחר מותה, ועל כן החליטה שעדיף שגם אדם יאכל מן העץ וימות כמוה.

כך כתוב ברש"י ובדברי חז"ל הקדושים. המעשה של "ותתן גם לאישה ויאכל" נבע מהקנאה של חווה, זוהי קנאה, קנאת אשה מרעותה. ומה הרוויחה חווה על ידי הקנאה הזאת? "אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ, בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ" כל העצבון וכל חבלי הלידה של הנשים בעולם הן תוצאה ממעשה זה של חווה. הוא תולדה של אותו מעשה שהביא להרס ואבדון. לפני כן, כל הצער, הסבל והייסורים של הנשים לא היו קיימים בעולם. בבריאה שברא הקדוש ברוך הוא, שעליה נאמר "הנה טוב מאוד", לא היה שום סבל לנשים. היא הביאה על עצמה ייסורים נוראים, עליה ועל שאר הנשים, על ידי הקנאה.

ובעקבות כך מה גרם הדבר לאדם הראשון? הוא הביא מיתה לעולם. המעשה הזה החטיא את העולם כולו. ה"טוב מאוד" של הקדוש ברוך הוא היה אדם הראשון, שהיה מבהיק יותר מאורו של שמש, אך לאחר שאכל מעץ הדעת וחטא, הוא הביא מוות לעולם. והכל בגלל הקנאה.

נפילתו של קין: מעובד השם לרוצח בשל קנאה

לאחר מכן היו שני אחים בעולם, קין והבל. כאשר אנו חושבים על קין, אנו רגילים לראות בו רוצח, אך קין היה אדם גדול מאוד. קין ידע והכיר את הקדוש ברוך הוא, והקדוש ברוך הוא דיבר עמו, כפי שנאמר: "ויאמר ה' אל קין" (ד, ט). לא עם כל אדם הקדוש ברוך הוא מדבר, אך עם קין הוא דיבר ואמר לו: "הלא אם תטיב שאת". קין היה קרוב מאוד לקדוש ברוך הוא. הוא היה בנו של אדם הראשון, הנברא. כמה אמונה הייתה לקין? כמה אמונה הייתה לאדם שראה את אדם הראשון, והיה בנו של אדם הראשון והנולד הראשון בעולם. מי היה הראשון שהביא קרבן בעולם? קין היה ראש וראשון, ומעצמו הבין זאת, כפי שכתוב: "ויבא קין מנחה לה'". הוא הראשון שעבד את הקדוש ברוך הוא, באחד משלושת הדברים שעליהם העולם עומד, הוא העבודה, שהיא הקרבנות.

נשאלת השאלה, כיצד אדם גדול כזה, מאמין שאין כמוהו ועובד את הקדוש ברוך הוא שאין כמוהו, מגיע למצב שהוא רוצח את אחיו? התשובה היא – קנאה! נאמר: "וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה, וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו" (ד, ה). מה עושה הקנאה? אנשים חושבים שהקרבן של הקנאה של קין היה **הבל**. זה נכון, אך מי שמבין מעט בנפש האדם יודע שהקנאה של קין הרגה את קין יותר ממה שהרגה את הבל. הבל נהרג בדרגתו כפי שהיה, ונשמתו עלתה לשמים. נשמתו של הבל לא נפגמה על ידי הקנאה, רק גופו נהרג.

מי שסבל יותר מהקנאה של קין הוא קין עצמו. הקנאה לקחה אדם גדול כקין, עובד השם כקין, והפכה אותו לרוצח. כל הקללה והארור באו עליו בגלל הקנאה.

השחתת דור המבול: הגזל כהיפוך החסד

מצאנו איפוא בפרשתנו הקפדה גדולה מצד הקדוש ברוך הוא שלא תהיה קנאה במעשה בראשית. בהמשך, אצל הנבראים, אנו רואים בחוש כיצד הקנאה הורסת את הכל; היא מחריבה כל חלקה טובה וכל מה שהקדוש ברוך הוא נתן לנברא.

הדבר ניכר בכל הדרגות: בין אם מדובר בדומם כמו הירח, בין אם בבעלי חיים כמו הנחש, ובין אם בבני אדם כמו חוה וקין – הקנאה הורסת את הכל. הקדוש ברוך הוא הזהיר את אדם הראשון: "תן דעתך שלא תקלקל ותחריב עולמי". ואכן, העולם כפי שהוא נראה היום אינו כפי שהקדוש ברוך הוא ברא אותו בתחילה. הסיבה לכך היא שכאשר הקדוש ברוך הוא ציווה שלא לקלקל ולהחריב, נבנסה הקנאה, קלקלה והחריבה. כתוצאה מכך, הבריאה איננה כפי שהיתה מתחילת יצירתה: הירח אינו כפי שהיה, הנחש אינו כפי שהיה, האשה אינה כפי שהייתה, האדם אינו כפי שהיה, וכן כל צאצאי קין. הקנאה היא שקלקלה והחריבה.

בתחילה היו אלו מעשי יחידים, ועדיין התקיים עולם; אדם הוליד עוד. אך בהמשך הגיע המצב למה שנאמר בפרשת נח שהשחית כל בשר את דרכו על הארץ: "וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס". אומר רש"י שהחמס הוא גזל, ומוסיף: "לֹא נֶחְתַּם גְּזַר דִּינָם אֶלָּא עַל הַגֵּזֶל".

עלינו להבין מהו גזל. הגזל הוא אמנם מעשה, אך הוא תוצאה של מידה מסוימת. לפלוני יש חפץ שאלמוני חפץ בו, אלמוני מקנא בפלוני. הגזל הוא התוצאה המעשית של אותה קנאה; הרצון לקחת את מה שיש לזולת. האדם רוצה את מה שיש לחברו, ולכן הוא קם וגוזל ממנו את החפץ.

על כך נאמר "וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס", ועל כך נחתם גזר דינם. נשאלת השאלה: מדוע נחתם גזר הדין דווקא על הגזל? וכי רק גזל היה שם? הרי גם עבודה זרה וגילוי עריות היו בדור המבול. הכל היה שם. אך מה שהביא להשחתת העולם, הסיבה המכרעת להשחתה, הייתה "וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס". הקדוש ברוך הוא מעיד שהיו עבודה זרה וגילוי עריות –"ותשחת הארץ" היינו ערוה ועבודה זרה (רש"י, מסנהדרין נז), אך הוא משחית את העולם לא בגללם, אלא בשל הגזל.

אילו היו שואלים אותנו מה חמור יותר – עבודה זרה, גילוי עריות או גזל – היינו סבורים שגילוי עריות ועבודה זרה, שהן משלשת העבירות חמורות, הן העיקר, ואילו הגזל נראה כדבר פחות בחומרתו. אולם אצל הקדוש ברוך הוא המבט הוא אחר, וגזר דינו של עולם נחתם דווקא על הגזל.

עולם חסד ייבנה: היסוד הקיומי של הבריאה

ומדוע באמת הקנאה במעשה בראשית הורסת, ולמה הגזל השחית את כל העולם. התשובה היא שיסוד העולם כולו מושתת על דבר אחד: "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה" (תהלים פט, ג). הקדוש ברוך הוא ברא את כל העולם עבור חסד. נשאלת השאלה, למה הקדוש ברוך הוא צריך עולם? האם הוא צריך או לא צריך עולם?

אלא שהקדוש ברוך הוא, שגומל חסדים טובים, רוצה שיהיו מקבלי חסד. שמדרך הטוב להטיב, לכן הוא ברא יצירה של אנשים שיכולים לקבל חסד. כל התכלית של בריאת העולם הייתה חסד, וממילא היסודות של העולם הם חסד. מהו חסד? חסד פירושו לתת. לתת לאחרים, לתת, לתת ולתת. כל בריאת העולם היא נתינה, וכדי שהעולם ימשיך להתקיים צריכים חסד. "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה" – החסד בנה את העולם והחסד הוא זה שממשיך את קיום העולם.

גמילות חסדים היא אחד משלושה דברים שהעולם עומד עליהם, ובלי זה העולם אינו קיים. והקנאה היא ההפך הגמור מכך. קנאה פירושה לקחת; אני רוצה שלא יהיה לשני. בחסד אני נותן לו, ולא רק שאני רוצה שיהיה לו, אני עוד מוסיף ונותן לו משלי. אני גומל חסד ונותן לו. בקנאה, לעומת זאת, אני לא רוצה שיהיה לו אלא שיהיה לי. ובגזל, לא רק שאני רוצה שיהיה לי, אלא שלקחתי לעצמי בפועל. לכן קנאה וגזל הם ההפך הגמור מחסד, והם הורסים את כל העולם. לא שייך קיום לעולם כאשר אדם דואג רק לעצמו, כי קיום העולם זקוק לחסד.

כאשר אין חסד, חסר באחד מעמודי העולם, ממילא התוצאה היא - "וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ". אמנם ישנן עבירות חמורות של גילוי עריות ועבודה זרה, אך הן אינן הורסות את העולם כמו גזל וחסרון בחסד. העולם בנוי על חסד, וזהו האלף-בית של התורה.

הדברים שנאמרו אולי אינם נראים כל כך פשוטים, אבן, צריך לפתוח עיניים כדי לראות מבט חדש. צריכים להכנס לתוך התורה, ללמוד אותה ולשמוע אותה מאלו שהבינו תורה. מי שנכנס לעולם המוסר רואה דברים שלא רואים בלעדיו. ובס"ד זכיתי ללמוד ולשמוע מגדולי בעלי המוסר, כמעט מכל אלו שהיו בשלושים השנים האחרונות. ואלו הדברים שהאירו בפנינו.

תיבת נח: 'בית תלמוד' של שנה אחת לחסד מוחלט

כיון שהחסרון בחסד, בעמוד מהעמודים עליהם העולם עומד, "עולם חסד ייבנה", מביא ממילא לחורבן העולם, נוכל להבין מהו הדבר שישוב ויבנה את העולם מחדש.

קנאה היא מצב שבו אדם חי רק בשביל עצמו, והיא הורסת את העולם יותר מכל דבר אחר שיש. כאשר הקדוש ברוך הוא רצה להמשיך את קיום העולם, הוא בחר בנח. נח היה צדיק, כפי שנאמר: "צדיק תמים היה בדורותיו", אך נח לא חי בשביל העולם. כך כתוב במדרש, שנח לא הציל את העולם. הוא לא היה כמו אברהם אבינו, שדיבר לפני הקדוש ברוך הוא ואמר שאם יימצאו צדיקים ישא לכל המקום בעבורם.

נח לא היה איש חסד מספיק. הוא היה נקי וצדיק בדורותיו, ובזמן שכולם היו גזלנים הוא לא גזל, אבל איש חסד הוא לא היה. הוא לא דאג לאחרים אלא דאג לעצמו. הוא אמר לעצמו: אני את נפשי הצלתי, אני ערליכער איד, אני בסדר. לכן, אמנם הוא לא מת עם אנשי דור המבול, אבל הוא לא יכול היה להציל אותם.

הקדוש ברוך הוא רצה לברוא עבשיו את העולם מחדש, ולשם כך הוא אומר לנח שעליו להיות שנה אחת בתוך התיבה. נח שואל: מה אעשה בתוך התיבה רבונו של עולם? האם אגיד תהלים? האם תביא לי ש"ס או זוהר? אטבול טבילות קרח? והתשובה היא: לא, שום דבר מאלו אל תעשה מלבד האכלת הבהמות. לא יהיה לך זמן אפילו להתפלל. אתה פטור משחרית, מנחה וערבית, שום דבר אל תעשה, אלא רק תדאג להאכלת הבהמות. נח שואל: שנה שלמה? והתשובה היא: כן, שנה שלמה. כיוון שאתה צריך עבשיו לברוא עולם חדש, ולך חסר חסד, ובלי חסד אי אפשר לברוא עולם חדש. לכן שנה שלמה תאכיל, ושום דבר אחר אל תעשה. רק גמילות חסדים. שנה שלמה של חסד, כי כך בוראים עולם מחדש, זה בורא עולם וזה יוצר עולם.

בספר 'מכתב מאליהו' ישנו מאמר שלם של הרב דסלר על העניין הזה, דברים נפלאים. זה מה שהיה אצל נח: שנה שלמה שהוקדשה לדבר אחר בלבד - חסד. כמו שרואים שפעם אחת נח איחר להביא לארי את מזונו, אז ננשך ונהפך להיות בעל מום. ומבאר הרב דסלר: מדוע ננשנ להיות בעל מום? כי היה פגם - מום בחסד שלו. חסד דורש מסירות נפש. למה איחרת? לא מאחרים בעשיית חסד.

כתוב בחז"ל הקדושים שבאותה שנה לא ראו שינה בעיניהם, לא נח ולא בניו. הם לא ישנו שנה שלמה. המציאות של נח בתיבה הייתה בריאה בלתי טבעית, הם לא ישנו. הרי בימינו אדם לא יכול ללכת שלושה ימים בלי שינה, אלא שהייתה שם בריאה של נס. ומה הם עשו? עסקו עשרים וארבע שעות ביממה רק בחסד, רק להאכיל את החיות. וכך עשו שנה שלמה. וכי כך אפשר לברוא עולם? - כן! עולם חסד ייבנה! כשבוראים עולם חדש, זה נעשה על ידי חסד. אתה

צריך לדאוג לכל חיה ולכל בהמה למה שהיא צריכה ולמה שהיא זקוקה! אתה חייב להיות רגיש וללמוד את הצרכים ואת כל הרצונות של כל בריאה שיש בעולם, תלמד אותם. אין לך שום דבר אחר בעולם באותה שנה, רק חסד! כי כדי לברוא עולם צריך חסד.

סיכום: הבחירה בין קנאה מחריבה לחסד בונה

נמצינו למדים מפרשת בראשית ונח שחסד בורא וקנאה הורסת: בריאת העולם מצד הקדוש ברוך הוא, כולה 'טוב מאד', יצירה באופן שלא יהיה שום קנאה, וכשמצד הנברא נכנסה בו קנאה – הוא הרס וקלקל. ובפרשת נח למדנו על הקלקול המוחלט שבא על ידי גזל, שגם הוא הפך מחסד, ועל הבריאה החדשה של נח שהייתה כולה חסד. נח לא עשה שום דבר אחר מלבד חסד.

נחזור למה שפתחנו, כאשר אמר הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון את דבריו – תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, הכוונה היא שהקדוש ברוך הוא אומר זאת לנו. לכל אחד ואחד הקדוש ברוך הוא בא ביום שעמד על דעתו, ואומר לו: כל מה שבראתי, בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי. מה הכוונה בדברים אלו? תן דעתך שלא תהיה לך קנאה. תן דעתך שלא תקלקל על ידי קנאה הנובעת מכך שאתה דואג לעצמך. תן דעתך, כי הקנאה הורסת את כל מה שנתתי לך, את כל הדברים הטובים שבראתי עבורך.

יצרתי לך עולם הזה נפלא בשבילך, יצרתי לך עולם הבא – "לכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", את כל זה יצרתי לך. אך ידידי, אתה תפסיד את העולם הזה ותפסיד את העולם הבא אם תיכנס בך קנאה. אם תחיה בשביל עצמך, לא יהיה לך לא עולם הזה ולא עולם הבא. אני בורא ונותן, והקנאה הורסת. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, את העולם הזה ואת העולם הבא.

עלינו לבחון כמה אנו חיים בשביל אחרים וכמה אנו חיים בשביל עצמנו. רבותי, מה הורס כל חלקה טובה בעולם שלנו? הקנאה. לא אחת שומעים אנו על מחלוקות, זה אומר אני בראש, וזה אומר אני בראש; זה אומר אני צריך לקבל, וזה אומר אני צריך לקבל. כמה מוסדות נחרבו ונהרסו בגלל קנאה. אנשים שואלים כיצד אנשים גדולים מגיעים לדברים כאלו, אך עליהם לדעת כי גדולים מקין הם לא. קין היה גדול יותר מכל גדולי העולם שניהלו מוסדות, והקנאה הפכה את קין הגדול הזה לרוצח. הקנאה לוקחת אדם למדן, גדול וצדיק, והופכת אותו לרוצח.

אנו עומדים כעת בתחילת דרכנו, בתחילת שנה חדשה ובתחילת החומש פעם נוספת. השאלה שיש לכל אחד מאתנו לשאול את עצמו היא: האם אני רוצה הצלחה בעולם הזה? ודאי אני רוצה לברוא, אני רוצה שיהיה לי את מה שהקדוש ברוך הוא רוצה לתת, אני רוצה לקבל ולא רוצה לקלקל. אני רוצה לתת דעתי שלא אקלקל ולא אחריב. כיצד עושים זאת? על ידי כך שלא תהיה קנאה. זו העצה היחידה: שלא תהיה קנאה אלא חסד. אדם שנזהר מקנאה ודואג לעשות חסד, הוא זה שיזכה לכל הברכות שהקדוש ברוך הוא רוצה לתת לנו. את כל ה"טוב מאוד" שהקדוש ברוך הוא בורא בשביל כל יחיד ויחיד, יזכה האדם לקבל על ידי מידת החסד.

יהי חלקנו עמהם.